

PÓŁROCZNIK NAUKOWY
A SCIENTIFIC SEMI-ANNUAL

20(1) ▪ 2024

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ – EDUKACJA

WYBRANE ZAGADNIENIA ROZWOJU
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I USŁUG TURYSTYCZNYCH

pod redakcją Anny Kolańskiej

ENTREPRENEURSHIP – EDUCATION

SELECTED ISSUES OF DEVELOPMENT
ENTREPRENEURSHIP AND TOURISM SERVICES

edited by Anny Kolańskiej

DOI: 10.24917/20833296.201

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Prawa Ekonomii i Administracji
University of the National Education Commission, Krakow, Institute of Law, Economics and Administration
Przedsiębiorczość – Edukacja

Entrepreneurship – Education

20(1)

Honorowy Redaktor Naczelny/Honorary Editor: Zbigniew Ziolo

Redaktor naczelny/Editor-in-chief: Monika Borowiec-Gabryś

Zastępca redaktora naczelnego – redaktor prowadzący/Associate – managing editor: Mariusz Cembruch-Nowakowski

Rada Redakcyjna/Editorial Board: Monika Borowiec-Gabryś, Jacek Brant, Roy Canning, Yolanda Carbajal Suárez, Paweł Czaplński, Sławomir Dorocki, Wiesława Gierańczyk, Bronisław Górz, Anatol Jakobson, Wioletta Kilar, Anna Kolasińska, Sławomir Kurek, Matthias Pilz, Tomasz Rachwał, Tatjana Resnik Planinc, Ryszard E. Różga Luter, Natalia M. Syssoeva, Zdeněk Szczyrba, Anna I. Szymańska, Anna Tobolska, Krzysztof Wach, Krzysztof Wiedermann, Małgorzata Zdon-Korzeniowska, Zbigniew Ziolo.

Lista recenzentów jest dostępna na stronie internetowej czasopisma/The list of reviewers is available on the journal's website.

Redaktor prowadzący z Wydawnictwa/Publishing House managing editor: Agnieszka Rozpłochowska-Boniatowska

Redaktor językowy/Language editor: Aleksandra Pryczkowska

Tłumaczenie i korekta w języku angielskim/Translation and proofreading of English text: Richard Bolt

Deklaracja wersji pierwotnej/Definition of primary version:

Wersja drukowana jest wersją pierwotną publikacji./The primary version of the journal is the printed version.

Czasopismo jest indeksowane w bazach/Journal is abstracted and indexed in:

BazEkon, BazHum, CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities), ERIH PLUS (The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences), PBN – Polska Bibliografia Naukowa/Polish Scientific Bibliography, Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa/Pedagogical Digital Library, POL-index

Strona internetowa czasopisma z informacjami dla autorów i dostępem do artykułów archiwalnych w wersji elektronicznej/Journal website with information for authors and access to the full-text electronic versions of archive papers: www.p-e.u.krakow.pl, ISSN (ON-LINE): 2449-9048

Kontakt z redakcją/Journal contact:

Anna Kolasińska sekretarz redakcji (secretary)

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków, p. 537, tel.: (+48) 12 662 62 67

e-mail: pe@up.krakow.pl

© Copyright by Wydawnictwo Naukowe UKEN, Kraków 2024

ISSN 2083-3296

Wydawca/Publisher:

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji

University of the National Education Commission, Krakow, Institute of Law, Economics and Administration

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

e-mail: wydawnictwo@up.krakow.pl, <http://www.wydawnictwoup.pl>

Współwydawca/Co-publisher: Polskie Towarzystwo Geograficzne – Komisja Geografii Przemysłu

Polish Geographical Society – Industrial Geography Commission

Druk/Printed by Zespół Poligraficzny UKEN

Wprowadzenie

W warunkach nasilających się procesów kształtowania gospodarki opartej na wiedzy szczególnego znaczenia nabiera problematyka kapitału ludzkiego i społecznego w procesach podnoszenia konkurencyjności przedsiębiorstw oraz różnej skali układów przestrzennych. Bardzo ważną rolę w tych procesach odgrywają zachowania przedsiębiorcze i uwarunkowania prawno-organizacyjne mające wpływ na rozwój przedsiębiorczości oraz dynamicznie rozwijający się sektor usług turystycznych.

Do tego nurtu nawiązują prace zamieszczone w niniejszym tomie czasopisma „Przedsiębiorczość – Edukacja”. Numer rozpoczyna rozważania na temat zróżnicowania kapitału ludzkiego w Unii Europejskiej. Powszechnie wiadomo, że kapitał ludzki ma ogromne znaczenie dla procesów przyspieszania rozwoju społeczno-gospodarczego. Wychodząc od zarysowania ujęć teoretycznych kapitału ludzkiego, a następnie uwzględniając obszary inteligentnego, zrównoważonego oraz sprzyjającego włączeniu społecznemu wzrostu, zbudowano indeks kapitału ludzkiego. Wypełnia on lukę w literaturze polegającą na braku miernika uwzględniającego wymiary polityk zawartych w strategii *Europa 2020* (A. Iwanowicz-Pałka). Następnie przedstawiono ranking państw UE z wykorzystaniem metod taksonomicznych porządkowania liniowego oraz analizy skupień wykazującej podobieństwa kapitału ludzkiego między poszczególnymi państwami, zwracając uwagę na pozycję Polski na tle pozostałych państw członkowskich.

Poszczególne państwa podejmują wiele działań ukierunkowanych na wsparcie przedsiębiorców. W ostatnich latach zauważa się silne zaangażowanie polskiego prawodawcy w budowę zintegrowanej struktury instytucjonalnej, której zadaniem byłoby wsparcie podmiotów gospodarczych (P.M. Woroniecki). Ważnym elementem tej struktury jest Polski Fundusz Rozwoju (PFR). Prawodawca wyznacza ustawowe cele działań pomocowych, pozwalające Funduszowi elastycznie reagować na zmieniającą się sytuację w funkcjonowaniu przedsięwzięć realizowanych przez PFR oraz beneficjentów takiego wsparcia. Podkreślono, że PFR dysponuje instrumentami prawnymi umożliwiającymi skuteczne wspieranie przedsiębiorców, oraz, że dzięki stosunkowo niewielkim zmianom ustawodawczym można ten mechanizm usprawnić.

Do problematyki tej nawiązuje analiza oceny długookresowej skuteczności dofinansowań na podjęcie działalności gospodarczej przeznaczonych dla osób bezrobotnych w kontekście trwałości zatrudnienia w wybranych branżach, przeprowadzonych na grupie beneficjentów z terenu województwa podkarpackiego w latach 2015–2022 (B. Bednarz). Opracowanie uzupełnia lukę badawczą dotyczącą trwałości zatrudnienia osób korzystających ze wsparcia pomocy publicznej w wybranych gałęziach gospodarki. Okazuje się, że określone rodzaje działalności gospodarczych wymagające wysokich kwalifikacji, odpowiedniego przygotowania, posiadania niezbędnej wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, a nieraz także uprawnień i zezwoleń, wypadają zdecydowanie lepiej na tle całej badanej grupy przedsiębiorstw. Warto wspomnieć, że tego typu podmioty cechuje również stabilność. Podkreślono konieczność fundamentalnej zmiany zasad przyznawania

dofinansowań na podjęcie działalności gospodarczej. Zwrócono uwagę na fakt, że często beneficjentami pomocy są osoby bezrobotne rejestrujące się w urzędzie pracy na krótki okres, wyłącznie z motywacją otrzymania dofinansowania, zatem nie jest to realna forma aktywizacji zawodowej.

Kluczowym wskaźnikiem określającym prawidłowe funkcjonowanie przedsiębiorstwa jest próg rentowności (P. Łojek). Wskazano, że spośród wskaźników statycznych i dynamicznych analizy finansowej to właśnie narzędzie prognozy rentowności powinno być elementarnym składnikiem kontroli danych przedsiębiorstwa. Zaznaczono, że istnieje związek między postrzeganym progiem rentowności a preferencjami inwestycyjnymi. Zrozumienie, jak inwestorzy postrzegają próg rentowności, może mieć ważne konsekwencje dla zarządzania portfelem inwestycyjnym, podejmowanych decyzji inwestycyjnych oraz komunikacji w branży finansowej.

Szczególne znaczenie dla rozwoju przedsiębiorczości i powstawania nowoczesnych start-upów mają instytucje otoczenia biznesu oraz współpracujące z nimi akademickie naukowe koła studenckie (D. Lelakowska i in.). W kolejnym artykule przedstawiono pięć innowacyjnych pomysłów biznesowych opracowanych przez studentów z różnych uczelni. Wskazują one na bardzo wysoki potencjał kół naukowych oraz na wiele wyzwań w procesie komercjalizacji zgłaszanych przez nie pomysłów.

Na szczególne znaczenie edukacji w procesie wspierania przedsiębiorczości zwrócono również uwagę w pracy poświęconej badaniom doskonalenia w zakresie przedsiębiorczości w południowoafrykańskich szkołach podstawowych i średnich w prowincji Limpopo (S. Ntsanwisi, S. Simelane-Mnisi). Opisane wyniki badań pokazały, że nauczyciele wyrazili zapotrzebowanie na szkolenia, wsparcie finansowe, zwiększanie możliwości w zakresie nawiązywania kontaktów i dzielenia się najlepszymi praktykami, aby skutecznie wdrażać nauczanie przedsiębiorczości w szkołach. Zaleca się, aby już od najmłodszych lat kształcić uczniów o nastawieniu przedsiębiorczym, którzy będą myśleć innowacyjnie, rozwiązywać problemy i mieć nastawienie biznesowe.

W kolejnym artykule podkreślono znaczenie edukacji i wychowania młodych ludzi, poprzez zwrócenie uwagi na działalność Schroniska fundacji księcia Aleksandra Lubomirskiego dla chłopców jako przykład usługi społecznej realizowanej w Krakowie w XIX w. (I. Manczak). Efektem działalności fundacji było utworzenie instytucji opiekuńczej oraz obiektu na trwałe wpisującego się w tkankę miejską Krakowa, co stanowi ważny element tożsamości lokalnej. Podkreślono, że uruchomienie Fundacji stanowi przykład realizacji innowacji społecznych w obszarze edukacji oraz opieki nad młodzieżą, której celem było kreowanie określonej wartości społecznej oraz idei humanistycznej dla dobra publicznego.

W kolejnym opracowaniu podjęto tematykę przedsiębiorczości rodzinnej, uznawanej za szczególną, łączącą podstawową jednostkę społeczną, którą jest rodzina, z działalnością biznesową. Dokonano przeglądu publikacji i badań w naukach ekonomicznych, opublikowanych przez polskich badaczy w latach 2018–2023 (A. Buczek, J. Wychowanek).

W tym nurcie badawczym osadzona jest praca badawcza podejmująca problematykę wpływu płci sukcesora przedsiębiorstwa i jego potomstwa na strategię sukcesji i rozwój firmy rodzinnej (S. Klimek).

Dokonano przeglądu dotychczasowych prac badawczych z zakresu przedsiębiorczości kobiet i sukcesji w firmach rodzinnych z uwzględnieniem płci sukcesorów. Uzyskane wyniki badań wskazują na to, że decyzje o sprzedaży, zamknięciu czy kontynuacji działalności firmy były zupełnie niezwiązane z płcią potencjalnych przyszłych sukcesorów. Podkreślono

także, że przewagą konkretyjną mogą zdobyć państwa potrafiące odpowiednio wykorzystać potencjał kobiet dla dobra przedsiębiorstw i całego społeczeństwa.

Ostatnie prace zawarte w tomie poruszają kwestie związane z rozwojem i uwarunkowaniami funkcjonowania turystyki. Pierwsza z nich prezentuje wyniki badań nad działalnością wybranych fundacji na Warmii i Mazurach w zakresie rozwoju usług turystycznych (K. Lisowska, M. Łojko). Efektem działalności Fundacji „Moda na Warmię i Mazury” oraz Fundacji Puszczy Rominckiej jest szeroki zakres usług prowadzonych w sposób bezpośredni i pośredni, które przyczyniają się do propagowania idei dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego, ochrony środowiska naturalnego, a także szerzenia wielokulturowych tradycji regionu. Zauważono, że działalność fundacji przyczynia się do poprawy jakości usług związanych z wypoczynkiem dzieci i młodzieży, a poprzez wspieranie różnorodnych inicjatyw o charakterze społeczno-kulturalnym pośrednio wpływa na przedsiębiorczość turystyczną całego województwa warmińsko-mazurskiego.

Do problematyki funkcjonowania turystyki na konkretnym obszarze nawiązuje praca, w której podjęto rozważania dotyczące koegzystencji różnych rodzajów turystyki na półwyspie Synaj (K. Ziółkowska-Weiss, I. Wszolek). Ukazano w niej możliwości uprawiania wybranych form turystyki (religijnej, kwalifikowanej, wypoczynkowej, biznesowej i przyrodniczej) oraz określono wzajemne powiązania pomiędzy nimi. Zawarta w opracowaniu analiza SWOT uwidacznia mocne i słabe strony rozwoju turystyki na półwyspie Synaj, zwracając uwagę na potencjał regionu w zakresie szerokiego wachlarza świadczenia usług turystycznych oraz na zagrożenia związane z sytuacją geopolityczną regionu.

W nawiązaniu do powyższej problematyki podjęto bardzo ważne i aktualne zagadnienie nasilających się negatywnych konsekwencji masowego i niekontrolowanego rozwój turystyki (M. Żemła). Odnosi się to zwłaszcza do relacji pomiędzy polityką, ruchami antyturystycznymi a obrazem overtourismu kreowanym przez media. Podjęta pogłębiona dyskusja w tym zakresie otwiera szerokie pola badawcze, które znajdują kontynuację w kolejnych numerach czasopisma.

Bogaty tematycznie numer czasopisma wskazuje na różnorodność podejmowanych problemów badawczych i wieloaspektowe postrzeganie roli przedsiębiorczości w rozwoju społeczno-gospodarczym.

Anna Kolańska

Introduction

In conditions of more and more intense processes of knowledge-based economy forming, the issue of human and social capital in the processes of increasing the competitiveness of enterprises and various scales of spatial systems is gaining particular importance. Crucial role in these processes is played by entrepreneurial behavior, legal and organizational conditions affecting the development of entrepreneurship and the dynamically developing tourism services.

Papers included in this volume of „Entrepreneurship-Education” journal relate to this trend. The volume begins with a consideration of the diversity of human capital in the European Union. It is well known that human capital is one of great importance for the processes of accelerating socio-economic development. Starting from outlining the theoretical approaches to human capital, and then taking into account the areas of smart, sustainable and inclusive growth, a human capital index was built, filling the gap in the literature lacking a measure that takes into account the dimensions of the policies included in the Europe 2020 strategy (A. Iwanowicz-Pałka). Next, ranking of EU countries is presented using the taxonomic methods of linear ordering and cluster analysis showing similarities in human capital between countries, pointing out Poland’s position compared to other member states.

Individual countries take number of measures aimed at supporting entrepreneurs. In recent years, one notes the strong commitment of the Polish legislator to build an integrated institutional structure to support business entities (P.M. Woroniecki). An important element of this structure is the Polish Development Fund (PFR). The legislator sets statutory objectives for aid activities that allow the fund to respond flexibly to the changing situation of entrepreneurs implemented by the PFR and the categories of beneficiaries of such support. It was emphasized that the PFR has legal instruments to effectively support entrepreneurs, and that through relatively minor legislative changes in this mechanism can be improved.

This issue is addressed by the analysis of the evaluation of the long-term effectiveness of business start-up grants intended for the unemployed in the context of the sustainability of employment in selected industries, carried out on a group of beneficiaries from the Podkarpackie region in 2015–2022 (B. Bednarz). The study fills the research gap on the sustainability of employment of people receiving public assistance in selected fields of industry. It turns out that certain types of business activities require high qualifications, adequate preparation, necessary knowledge, skills and social competencies, and sometimes also authorizations and permits, far much better in comparison with the entire group of enterprises surveyed. It is also worth mentioning that these types of entities are also characterized by stability. The need to change fundamentally the rules for granting subsidies for starting a business was emphasized. It was pointed out that often the beneficiaries of the aid are unemployed people who register at the labor office for a short period of time, solely with the motivation of receiving a subsidy, so in fact it is not a form of labor activation.

The key indicator that determines the proper functioning of the enterprise is the break-even point (P. Łojek). It was pointed out that among the static and dynamic indicators of financial analysis, it is the break-even point tool that should be an elementary component of the company's data control.

It has been shown that there is a relationship between perceived BEP and investment preferences. Understanding how investors perceive the break-even point can have important implications for investment portfolio management, investment decisions made and communication in the financial industry.

Particularly important in the development of entrepreneurship and the emergence of modern start-ups are business environment institutions and academic scientific student clubs cooperating with them (D. Lelakowska et al.). In the following article, five innovative business ideas developed by students from different universities are presented. They show the very high potential of scientific student circles and in the same time indicate many challenges in the process of their commercialization.

Similarly, the special importance of education in the process of fostering entrepreneurship was highlighted in a study of entrepreneurship improvement in South African primary and secondary schools in Limpopo province (S. Ntsanwisi, S. Simelane-Mnisi). The findings described in the study showed that teachers expressed a need for training, financial support, increasing networking opportunities and sharing best practices to implement effectively entrepreneurship teaching in schools. It is recommended to educate students with an entrepreneurial mindset from an early age, who will think innovatively, solve problems and have a business feeling.

The next article also emphasizes the importance of education and upbringing of young people, by drawing attention to the activities of Alexander Lubomirski's foundation for boys as an example of social service implemented in Krakow in the 19th century (I. Manczak). The effect of the foundation's activities is the creation of welfare institutions and facilities that have become a permanent part of Krakow's urban fabric and an important element of local identity. It was emphasized that the launch of the Foundation is an example of the implementation of social innovation in the field of education and youth care, which aimed to create a certain social value and humanistic idea for the public wealth.

Subsequent paper deals with the topic of family entrepreneurship, considered to be special one, that combines the basic social unit, which is the family, with business activity. A review of publications and studies in economic sciences, published by Polish researchers in 2018–2023 (A. Buczek, J. Wychowanek) was made. A research paper, following the trend above deals with the impact of the gender of the business successor and his offspring on the succession strategy and development of the family business (S. Klimek).

Previous research work in the field of women's entrepreneurship and succession in family businesses was reviewed, taking into account the gender of the successors. The results obtained indicate that decisions to sell, close or continue the business were completely unrelated to what gender the potential future successors were. It also emphasized that a competitive advantage can be gained by countries that are able to use properly the potential of women for the benefit of businesses and society as a whole.

The final papers included in the volume address issues related to the development and conditions of tourism functioning. The first one presents the results of research on the activities of selected foundations in Warmia and Mazury in the development of tourism services (K. Lisowska, M. Łojko). The effect of the activities of the „Fashion for Warmia

and Mazury” Foundation and the Romincka Forest Foundation is a wide range of services carried out directly and indirectly, which contribute to the promotion of natural and cultural heritage, protection of the natural environment, as well as spreading the region’s multicultural traditions. It was noted that the activities of the foundations contribute to improving the quality of services related to recreation for children and young people, and by supporting various initiatives of a socio-cultural nature indirectly affect the tourism entrepreneurship of the entire Warmian-Masurian province.

The issue of the functioning of tourism in a specific area is referred to in the work, which undertakes considerations on the coexistence of various types of tourism in the Sinai Peninsula (K. Ziolkowska-Weiss, I. Wszolek). Opportunities for selected forms of tourism (religious, qualified, leisure, business and nature tourism) were shown and the interrelationship between them was determined. The SWOT analysis included in the study highlights the strengths and weaknesses of tourism development in the Sinai Peninsula, noting the region’s potential for a wide range of tourism service provision, as well as the risks associated with the region’s geopolitical situation.

In relation to the above issues, a very important and topical issue of the growing negative consequences of the massive and uncontrolled development of tourism (M. Zemla) was taken up. In particular, it refers to the relationship between politics, anti-tourist movements and the image of overtourism created by the media. The in-depth discussion undertaken in this area opens up wide fields of research, which will find continuation in subsequent volumes of the journal.

The thematically rich volume indicates the diversity of research problems addressed and the multifaceted perception of the role of entrepreneurship in socio-economic development.

Anna Kolasinśka

